

# Voortgangsrapportage Fairfok

Betrokkenen Fairfok, eindconcept 17 februari 2016:

- Raad van Beheer
- KNMvD
- LICG
- Vereniging Landelijke Organisatie Dibevo
- Platform Verantwoord Huisdierenbezit
- Hondenbescherming, Dierenbescherming
- Universiteit Utrecht - Faculteit Diergeneeskunde
- Wageningen UR
- Stichting Zeldzame Huisdierrassen
- HAS Hogeschool Den Bosch
- Van Hall Larenstein
- Citaverde College

# Samenvatting

Op 27 november 2014 is het projectplan Fairfok aan de toenmalige staatsecretaris Dijksma aangeboden. Op verzoek van het Ministerie van Economische Zaken (hierna: EZ) heeft de Raad van Beheer op Kynologisch Gebied in Nederland (hierna: Raad van Beheer) de voortrekkersrol vervuld voor Fairfok en is het plan met medeverantwoordelijkheid van de afzenders van deze voortgangsrapportage opgesteld.

Fairfok heeft als ambitie dat per 2018 de hondenfokkerij een diervriendelijke en verantwoorde sector is en als zodanig ook bekend staat. Om dit te realiseren is in het plan Fairfok een breed pakket aan maatregelen beschreven waarbij de verschillende betrokken partijen verantwoordelijkheid nemen. Eind november 2016 zijn de betrokken partijen bijeen geweest en is met elkaar gedeeld wat na twee jaar Fairfok bereikt is. Met deze rapportage wordt invulling gegeven aan de toezegging om jaarlijks, vanaf najaar 2015, een tussentijdse evaluatie uit te voeren van de in het projectplan genoemde maatregelen. Dit betreft de tweede voortgangsrapportage.

Binnen de hondenfokkerij zijn stappen gezet in het transitieproces op weg naar een gezonde en sociale hond. Aan alle acties is gewerkt overeenkomstig het Plan van Aanpak. De grootste stappen worden gezet op de onderdelen waar de betrokkenen zelf direct verantwoordelijkheid kunnen nemen. Fairfok is een transitietraject dat tijd vergt voor resultaten zichtbaar zijn. In toenemende mate zijn de betrokkenen van Fairfok zich ervan bewust dat ze elkaar echt nodig hebben en moeten samenwerken om impact te kunnen maken. Het vergt tijd om te werken aan de brede cultuuromslag waarbij iedereen handelt volgens de gemaakte afspraken, maar vergt ook tijd omdat fokkerij een weg van lange adem is: de aanpassing van het fokkerijbeleid leidt niet direct tot het wegnemen van excessen. Voorts spelen tal van processen een rol binnen dit traject waarop de betrokkenen van Fairfok geen directe grip hebben. Denk hierbij aan de keuzes die de consument doorloopt bij de aanschaf van een hond en de illegale hondenhandel.

Het zijn vaak de harde (vaak economische) belangen en/of de rol van wet- en regelgeving die in transitieprocessen beweging creëren (of tegenhouden). Valkuil bij de uitvoering van Fairfok is dat in het transitieproces macht of economische belangen van illegale handel uit de weg gegaan worden. De Raad van Beheer kiest er bewust voor om in 2017 een verkenning uit te voeren van het actorenveld (met aandacht voor belanghebbenden, economie en macht). Dit moet resulteren in nieuwe aangrijpingspunten voor aanpak.

Voor de communicatie heeft afstemming en samenwerking vorm gekregen. Naast afstemming van de communicatie over Fairfok vanuit de verschillende betrokkenen, is samenwerking gezocht voor het opzetten van een gemeenschappelijke campagne waar betrokkenen niet zelf eerst verantwoordelijke zijn, maar dit in gezamenlijkheid doen, zoals het ontmoedigen van de illegale hondenhandel. Dit is nodig om het bewustzijn bij de consument te vergroten en hem een bewuste keuze te laten maken voor een gezonde en sociale hond. Opzet van betrokkenen is dat hiermee de illegale puppyhandel wordt ontmoedigd.

Hoopgevend is het toenemende aantal rasverenigingen dat actief nadenkt over of zelfs al aan de slag is met een versnelling in het fokkerijbeleid naar een populatie met voldoende genetische variatie, minder gezondheidsproblemen en een sociale hond.

Er zijn in 2016 belangrijke vervolg stappen gezet, zowel ten aanzien van het realiseren van de ambities die voor 2015 gepland stonden als vooral ook ten aanzien van de gemeenschappelijkheid waarmee alle betrokkenen met ambitie en trots aan de slag zijn gegaan.

# Context

De Raad van Beheer heeft het initiatief genomen voor Fairfok zodat degene die op termijn een hond koopt met een stamboom, er zeker van kan zijn dat de desbetreffende fokker er, samen met de rasvereniging en de Raad van Beheer, alles aan heeft gedaan een gezonde en sociale hond te fokken. Daarmee kan Fairfok de zorgen wegnemen die de maatschappij zich maakt over de gezondheid en het welzijn van honden. Afgelopen jaren zijn rashonden vaak negatief in het nieuws gekomen. Door de nieuwsberichten is bij burgers het beeld ontstaan dat het hebben van een rashond vragen is om (gezondheids-)problemen. Als concretisering van het probleem met rashonden wordt genoemd dat een aantal rashonden gefokt wordt op extreme vormen van in de rasstandaard genoemde eigenschappen (overtyping) met als gevolg het ontstaan van gezondheid- en welzijnsproblemen. Voorts bestaat binnen een aantal rassen een (te) hoge verwantschap tussen de fokdieren, waardoor erfelijke aandoeningen meer dan gemiddeld binnen deze rassen kunnen voorkomen.

Ook bestaan grote maatschappelijke zorgen over de grootschalige import van honden uit Oostbloklanden en over de gezondheid en het welzijn van honden die geboren worden op puppy farms/bij broedfokkers. Dit is een beeld dat bij de consument inmiddels ook leeft. De problematiek gaat daarmee verder dan alleen rashonden met stamboom en is reden voor een sector brede aanpak.

De betrokkenen van Fairfok hebben gezamenlijk de uitdaging opgepakt om de problemen aan te pakken en in het verlengde daarvan de publieke perceptie bij te stellen. Dit doen ze met het aantoonbaar nemen van maatregelen en laten zien dat deze maatregelen effect hebben. Dit is uitvoerbaar voor de rashonden. Voor de niet-rashonden zoals look-alikes (evenbeeld van rashonden, maar dan zonder stamboom) en importhonden hebben betrokkenen geen directe verantwoordelijkheid en is dit daardoor veel lastiger. Binnen de bijeenkomsten van dierenartsen wordt in dit kader gesproken over de verantwoordelijkheid van de dierenarts, zoals internationaal de rol en verantwoordelijkheid die hij heeft bij hondenhandel. Een voorbeeld is hoe om te gaan met pups die te jong en niet voldoende beschermd de grens overkomen met risico voor ziekten.

De maatschappelijke discussie spitst zich in het algemeen toe op rashonden en look-alikes als duidelijk af te bakenen en aan te wijzen groepen, die dan gemakshalve op één hoop geveegd worden. In 2017 worden de resultaten verwacht van het incidentieonderzoek die objectief zullen laten zien waar de aandachtspunten liggen van rashonden en look-alikes. Met de resultaten kan kritisch gekeken worden naar het fokbeleid en kan in de toekomst de effectiviteit van het fokbeleid beoordeeld worden. Voorts draagt het bij aan versnelling van het transitieproces.

De basis om de gezondheidsproblematiek binnen de rashondenfokkerij aan te pakken bestaat uit een gedegen registratiesysteem met zekerheid over de afstamming van de pup, zijn ouders en hun gezondheid/gedrag. Een goede registratie van afstamming en gezondheids- en gedragsproblemen is noodzakelijk voor het opstellen van een goed fokbeleid.

Het succes hangt af van het gehele pakket aan maatregelen dat tot het gewenste resultaat moet leiden. Maar het hangt ook af van de transitie in de hondenwereld naar een transparante cultuur en een open houding van alle betrokkenen gericht op het fokken en houden van een gezonde en sociale hond, ongeacht of het een rashond, look-alike of kruising is. Het gehele pakket aan maatregelen betekent in onze visie dat de NGO's de consument informeren over gezonde en sociale honden. Dit moet ertoe leiden dat de consument vervolgens bij de fokkers zal vragen om gezonde en sociale honden. De fokkers voelen zich daarmee extra gestimuleerd om te selecteren op gezonde fokdieren met een goed karakter waarbij ze de pups een zo goed mogelijk start geven. Dergelijk draagvlak bij fokkers is essentieel voor succes van Fairfok. Rasverenigingen zullen een fokbeleid opstellen dat gericht is op gezonde en sociale honden,

waarbij ze het beperken van inteeltstijging en verwantschap meenemen in het fokbeleid. De Raad van Beheer zal de rasverenigingen tools bieden en ondersteuning bij dit proces. De dierenartsen zullen eigenaren adviseren over gezondheid en gedrag, daarnaast zullen ze actief de aanschaf van ongezonde en niet gesocialiseerde honden ontmoedigen dan wel melden bij de betrokken instanties. De universiteiten ontwikkelen methodes om gezond fokken te stimuleren en helpen bij het inzichtelijk maken van de problemen en helpen mee met het monitoren van de bewegingen. Een dergelijke cultuuromslag zal uiteindelijk blijvend een positieve impact hebben voor alle honden.

# Terugblik: wat is gerealiseerd?

In het projectplan Fairfok staan de ambities genoemd met voorgenomen data van realisatie. Navolgend zijn de ambities weergegeven, 'letterlijk' overeenkomstig het plan Fairfok, met daarbij aangegeven de status en mate van realisatie per december 2016.

**Ambitie 6:** "Vanaf 2015 worden rasstandaarden die aanleiding kunnen geven tot welzijnsproblemen, bijgesteld. Als het geen Nederlandse rassen zijn, zullen de welzijnsproblemen die de rassen ondervinden en die een direct gevolg zijn van de rasstandaarden, in internationaal verband besproken worden. Nieuwe rassen kunnen pas worden vastgesteld na kritische beoordeling op de aanvaardbaarheid van de gevolgen voor het dier qua welzijn, gezondheid en integriteit."

**Status:** bijstellen rasstandaarden afgerond; veel rasstandaarden hebben al voor 2015 een welzijnsaanpassing ondergaan. Implementatie lopend.

Een rasstandaard beschrijft in hoofdlijnen de verschijningsvorm en het karakter van een ras. Een exterieur keurmeester beoordeelt een hond met deze standaard als blauwdruk. In alle beschrijvingen wordt geen overdrijving betracht. In alle aangepaste standaarden is door de FCI (Fédération Cynologique Internationale) een toevoeging gedaan waarin wordt aangegeven dat alleen functionele en klinisch gezonde honden ingezet dienen te worden voor de fokkerij.

In het algemeen geldt dat het aanpassen van de rasstandaarden en de implementatie van de aangepaste rasstandaarden een ingewikkeld en langlopend proces is. De FCI heeft rasstandaarden beoordeeld met focus op zowel uiterlijk als sociaal gedrag. De teksten zijn bijgesteld en in 2016 is verder gewerkt, om te komen tot draagvlak bij fokkers en keurmeesters en eenduidige interpretatie van de normen. Ook is Nederland voor bijstelling van rasstandaarden van niet-Nederlandse rassen afhankelijk van internationaal draagvlak. Fokkers zullen de aangepaste rasstandaard moeten meewegen in de keuze voor in te zetten fokdieren. Keurmeesters zullen wijzigingen in de rasstandaard in hun beoordeling mee moeten nemen. Het vraagt tijd om hiervan de resultaten, als het gaat om uiterlijke verschijningsvormen van honden, te kunnen zien. Daarmee is de impact nog niet duidelijk weer te geven. Wel zijn eerste voorbeelden zichtbaar zoals de Chihuahua die qua standaard langzaam veranderd is naar een hond met een kleinere (gesloten) schedel, waardoor de kwetsbaarheid van de hersenen, als gevolg van een bij de geboorte relatief grote opening tussen de schedelplaten die na de geboorte niet goed met elkaar vergroeien, is afgenomen.

**Ambitie 7:** "In 2016 worden op shows/tentoonstellingen bij de circa veertig aandachtstrassen de besten van het ras beoordeeld door een team van onafhankelijke dierenartsen. Er is gekozen voor 'beste van het ras', omdat het hier gaat om een voorbeeldfunctie. Juist de beste hoort geen overdreven, welzijn beperkende uiterlijke kenmerken of afwijkend gedrag te vertonen. Bij een aantal andere rassen worden de besten van het ras steekproefsgewijs beoordeeld door het aanwezige team van dierenartsen. Vanuit de Raad van Beheer zal gekeken welke rassen hiervoor in aanmerking komen. Input vanuit maatschappij en stakeholders wordt hierbij gebruikt. Mogelijk dat een dergelijk ras in de toekomst een aandacht ras wordt. Buitenlandse keurmeesters worden over de rasspecifieke aandachtspunten geïnstrueerd voorafgaand aan een hondenshow en ontvangen een vertaling van de rasspecifieke instructies."

**Status:** Lopend: het vraagt een zorgvuldig communicatietraject om te komen tot draagvlak bij alle betrokkenen. De KNMvD en RvB starten in 2017 met een pilot gericht op de beoordeling van aandacht rassen. De test geeft inzicht in welke dierenartsen geschikt zijn als onafhankelijke dierenarts. Bij de opzet van de pilot en invulling van de ambitie wordt geleerd van de ervaringen vanuit het Verenigd Koninkrijk. De pilot moet zowel de basis bieden voor draagvlak bij de betrokkenen als effectiviteit voor de invulling van de ambitie.

Dit moet erin resulteren dat een onafhankelijke dierenarts naast de keurmeester ingezet kan worden bij keuringen met als doelstelling te controleren of de hond "fit for function" is, aansluitend bij de

oorspronkelijk gebruiksdoelen van een ras. Als uitgangspunt wordt hierbij gehanteerd: "Eerst gezond, dan pas mooi". Zie ook de volgende ambitie.

**Ambitie 8:** "In 2015 weten alle Nederlandse keurmeesters dat gezondheid en welzijn van de hond leidend zijn en dat het uiterlijk pas beoordeeld mag worden als gezondheid en welzijn geborgd zijn: dat wil zeggen 100% *compliance*. Keurmeesters krijgen extra rasspecifieke instructies voorafgaand aan iedere hondententoonstelling en nemen daarnaast deel aan verplichte nascholing."

**Status:** Gerealiseerd; alle Nederlandse keurmeesters weten dat gezondheid en welzijn van de hond leidend zijn en dat het uiterlijk pas beoordeeld mag worden als gezondheid en welzijn geborgd is (Raad van Beheer). Hiervoor zijn gedragscodes voor keurmeesters opgesteld en goedgekeurd. De implementatie hiervan vindt plaats door het organiseren van verplichte cursussen voor keurmeesters.

**Ambitie 9:** "Het aantal aanwezige Nederlandse keurmeesters op Nederlandse hondententoonstellingen is per 2015 gegarandeerd en afgestemd op het uitgangspunt 'gezondheid en welzijn boven rasspecifieke kenmerken'; op iedere hondententoonstelling heeft minstens 50 procent van de keurmeesters de Nederlandse nationaliteit."

**Status:** Gerealiseerd; het aantal Nederlandse keurmeesters varieerde in het verleden op shows tussen 5% en 40%. Met de nieuwe normering is de behaalde norm minimaal 50% per tentoonstelling en gegarandeerd en afgestemd op het uitgangspunt 'gezondheid en welzijn boven rasspecifieke kenmerken' (Raad van Beheer). Het hebben van een minimaal percentage Nederlandse keurmeesters is van belang vanwege het grote verschil tussen landen waarbij een aantal landen minder aandacht hebben voor gezondheid en welzijn zoals gedefinieerd in Fairfok. Daarmee is er ook geborgd dat minstens 50 procent van de keurmeesters een gedegen opleiding in Nederland heeft afgerond en minstens 50 procent voldoet aan de nascholingsverplichting.

**Ambitie 10a:** "Per 2015 werken dierenartsen aan de hand van de richtlijn 'Tegengaan van erfelijke en/of schadelijke raskenmerken bij honden en katten' actief aan bewustwording van en kennisoverdracht op hondeneigenaren. Denk aan advies bij de aankoop van een hond, algemene begeleiding bij (keuzes wat betreft) voortplanting en advies en (veterinaire) hulp bij gezondheids- en welzijnsproblemen."

**Status:** Gerealiseerd; de Richtlijn 'Tegengaan van erfelijke en/of schadelijke raskenmerken bij honden en katten' is eind 2015 als onderdeel van een breder pakket aan veterinaire richtlijnen door de KNMvD gepubliceerd en onder dierenartsen verspreid. In 2016 is gewerkt aan de implementatie van de Richtlijn. Concreet is gewerkt aan bewustwording en kennisoverdracht tijdens voor dierenartsen georganiseerde Voorjaarsdagen, de Najaarsdag en de Nationaal Veterinaire Congressen (3 grote congressen). Het werken volgens de Richtlijnen is een transitieproces dat tijd vraagt. De KNMvD speelt hierop in door komende jaren te starten met het evalueren van de Richtlijnen. Het is op dit moment nog niet bekend wanneer de richtlijn erfelijke gebreken geëvalueerd gaat worden.

**Ambitie 10b:** "Dierenartsen registreren welke problemen zich bij welke dieren voordoen. Deze informatie wordt gebruikt voor analyse en het in kaart brengen van de ernst en omvang van de problematiek."

**Status:** Grotendeels gerealiseerd. Het aantal gebruikers van petscan neemt toe, maar kan beter. Mede hierom is PETscan in de zomer van 2016 ontwikkeld naar PETscan 2.0. Dit is een geheel vernieuwde versie, waarin het aantal diagnoses is uitgebreid. Daarmee wordt het mogelijk alle diagnoses van gezondheidsproblemen gestandaardiseerd te registreren. Voorts is het serviceniveau van PETscan 2.0 voor de dierenarts verhoogd door bij iedere diagnose in het systeem een samenvatting van de diagnostische tests te vermelden, die nodig zijn om deze diagnose te kunnen stellen. De verwachting is dat het hogere serviceniveau van PETscan 2.0 voor grotere deelname door dierenartsen zal leiden. Op meerdere momenten is vanuit de Universiteit Utrecht, KNMvD en de Raad van Beheer aandacht geweest om dierenartsen daadwerkelijk zich te laten aanmelden voor deelname aan PETscan: via mailings, videoboodschappen, het Tijdschrift voor Diergeneeskunde en de Raad van de Raad van Beheer. Daarnaast heeft de Raad van Beheer de eigenaren van honden gevraagd dit bij hun dierenarts onder de aandacht te brengen.

Toch vordert de participatie vanuit de praktijk minder snel dan gewenst. Bij de aanpassing van het softwarepakket voor dierenartsen spelen vaak belangen die de implementatie vertragen. In goed overleg wordt daarin wel goede vooruitgang geboekt. In twee andere pakketten van dierenartsen beoordelen de gebruikers PETscan heel positief.

Door de ontwikkeling van PETscan als eerste gestandaardiseerde diagnose registratiesysteem en de samenwerking van het ExpertiseCentrum voor Genetica Gezelschapsdieren met het Centrum voor Evidence Based Veterinary Medicine van de Faculteit Diergeneeskunde zijn structurele samenwerkingen ontstaan met grote database houders in de sector. Deze stellen hun data beschikbaar voor analyse door het ECGG, waardoor cruciale data voor de ontwikkeling van gezond fokbeleid beschikbaar zijn gekomen. De belangrijkste bronnen zijn data van de twee grootste verzekeringsbedrijven voor ziektekosten van gezelschapsdieren, voorts de Gezondheidsdienst voor Dieren, en Animana.

**Ambitie 11:** "Per 2015 is nascholing van dierenartsen en medewerkers in dierenartspraktijken op het gebied van fokkerij en genetica gemeengoed en wordt gestimuleerd door de KNMvD en ondersteund door de Raad van Beheer en onderwijsinstellingen op MBO en HBO en academisch niveau."

**Status:** doorlopend; bij de nascholing van dierenartsen en medewerkers in dierenartspraktijken wordt extra aandacht aan fokkerij en genetica besteed (KNMvD, ondersteund door Raad van Beheer en groen onderwijs). Voorbeelden zijn de module duurzame fokkerij die online op dierenwelzijnsweb staat en ontwikkeld is door het Ontwikkelcentrum met input vanuit het Groene MBO, WUR en van Hall. Vanuit de Permanente Educatie Gezelschapsdieren (PEGD) werd in december 2016 vanuit de Faculteit Diergeneeskunde een nascholing voor dierenartsen en paraveterinair verzorgd : "Erfelijke aandoeningen bij hond of kat".

**Ambitie 14:** "Vanaf 2016 worden de klinische ziektebeelden die het gevolg zijn van erfelijke aandoeningen bij rashonden met behulp van DNA-diagnostiek in enkele generaties bijna geheel teruggedrongen. Daarvoor wordt een populatie-genetische analyse uitgevoerd zodat genetische variatie in de populatie zo veel mogelijk behouden blijft, en dieren niet voor de fokkerij worden uitgesloten, die vanwege hun kenmerken belangrijk zijn voor het ras."

**Status:** de eerste stappen hiervoor zijn genomen waarbij alle DNA van rashonden wordt bemonsterd en technieken voor DNA-diagnostiek gereed zijn. Voor resultaat is een brede aanpak noodzakelijk met inzet van DNA-screeningsonderzoeken en populatiegenetica. Bij het vóórkomen van meerdere ziekten wordt de focus gelegd op de belangrijkste aan te pakken ziekten. Met de in de ambitie genoemde enkele generaties wordt uitgegaan van de duur van een generatie bij honden van circa drie jaar. Dit houdt in dat we afhankelijk van de aangebrachte focus en de complexiteit van de ziekte (enkelvoudig recessief, meerdere genen betrokken bij de expressie van een ziekte en/of invloed van omgevingsfactoren en daarmee een multifactoriële aandoening) praten over ten minste 6 – 10 jaar voordat (eenvoudige) erfelijke aandoeningen bij rashonden bijna geheel zullen zijn teruggedrongen. Bij complexere aandoeningen zal dit langer duren. Vooruitlopend op een toekomstig ExpertiseCentrum voor Genetica Gezelschapsdieren (ECGG) zijn mede op verzoek van rasverenigingen diverse initiatieven ondernomen. Voor diverse rassen zoals Markiesje, Friese stabij, Drentse Patrijs, Hollandse Smous, Schotse Collie is vanuit Wageningen University & Research (WUR) analyse en onderzoek uitgevoerd gericht op het geven van advies te verbetering van de genetische variatie. Voorts wordt onderzoek verricht naar de beste manier om een outcross uit te voeren, naar aanleiding van vragen rond de outcross opgezet bij de Saarlooswolfhond.

Vermeldingswaardig is het artikel "het voorkomen van epilepsie bij de Nederlandse hondenrassen" dat februari/maart 2017 in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde verschijnt (auteur PJJ Mandigers). Dit betreft een inventariserend onderzoek dat nu een vervolg krijgt waarbij op basis van 600 eigenaren van Nederlandse rassen en 150 dierenartsen de impact van het syndroom epilepsie op de eigenaar en dierenarts wordt onderzocht.

Een recent voorbeeld waar de samenwerking Utrecht – Wageningen heeft geresulteerd in een positief resultaat is een ernstige vorm van een bewegingsstoornis bij pups bij het Nederlandse hondenras het Markiesje. Het gaat hier om een *paroxysmale dyskinesie*. Dankzij onderzoek van dr. Paul Mandigers en dr. Peter Leegwater is de ziekte nauwkeurig beschreven en de erfelijke oorzaak opgelost. Dit konden zij,

dankzij een subsidie van de rasvereniging doen. Met dat geld en de inzet van enkele zeer toegewijde leden/fokkers is het gelukt de mutatie die verantwoordelijk is voor de bewegingsstoornis op te sporen. Aanvullend is met een student en promovendus vanuit Wageningen de populatie van het Markiesje doorgelicht gericht op analyse en advisering hoe er voldoende genetische variatie bij het Markiesje kan blijven om zo het ras gezond te houden. Met kennis van zowel de erfelijke aandoening als de opbouw van de populatie en de adviezen van de Universiteiten is het daarmee voor de rasverenigingen mogelijk een beter fokbeleid op te zetten voor in dit geval het Markiesje.

Dergelijke nauwe samenwerking tussen Wageningen en Utrecht wordt tevens wetenschappelijk gepubliceerd zoals: Need and opportunities for genetic management in two Dutch dog breeds, past, present and future inbreeding and relatedness in two Dutch dog breeds. Dit artikel beschrijft de huidige populaties (Markiesje en Stabij) en waar nu de knelpunten liggen en hoe ze verder kunnen gaan. Volgend jaar krijgt dit onderzoek een vervolg waarbij de aanpak van de specifieke erfelijke ziekten beschreven wordt. Dit is kennis die daarmee beschikbaar voor de aanpak van erfelijke problemen bij andere rassen.

# Vooruitblik: waaraan wordt nu en komende jaren gewerkt?

Aangegeven is aan welke actie nu en de komende jaren gewerkt wordt.

**Ambitie 3:** "In 2018 zijn bij alle fokkers (aangesloten bij Raad van Beheer) gezondheid, welzijn en sociaal gedrag van de reu en teef leidend en bepalend voor de fokdoelen; d.w.z. 100% compliance. Er wordt niet meer gefokt met honden als het risico op gezondheids-, gedrags- en welzijnsproblemen te groot is of als de dieren niet meer zelfstandig en natuurlijk kunnen functioneren. Zo nodig wordt er gestopt met het fokken met honden waarbij dergelijke problemen onvermijdelijk zijn. Fokkers zijn zich ervan bewust dat de hond bij de nieuwe eigenaar, het gezin en de bijbehorende situatie moet passen. Fokkers kunnen advies krijgen welke honden het best in de fokkerij kunnen worden ingezet om problemen te verminderen. De hond moet weloverwogen worden aangeschaft; impulsaankopen passen hier niet bij."

**Status:** Dit wordt door alle betrokkenen Fairfok als een van de pijlers van Fairfok ervaren. Er is afgelopen jaren veel aandacht aan besteed en er zal komende jaren hard aan doorgewerkt worden. Er zijn uitgebreid maatregelen getroffen om goed fokbeleid mogelijk te maken zoals aanpassen van de reglementen gericht op vermindering van inteelt en per rasvereniging vastleggen hoe omgegaan wordt met verantwoorde fokkerij, onder andere in de vorm van verenigingsfokreglementen. De Raad van Beheer heeft software ontwikkeld om populaties te kunnen analyseren en de effecten van maatregelen of de combinatie van reu x teef op de populatie te kunnen voorspellen. Praktisch is het voor fokkers van rashonden daarmee mogelijk inzicht te krijgen in de verwantschap bij rashonden en zijn eerste tools beschikbaar voor goed fokbeleid. Vanwege de complexiteit van de interpretatie van de uitkomsten voert de Raad van Beheer de analyse uit en worden de uitkomsten met de rasverenigingen besproken. Ook de bij ambitie 14 genoemde diepgaande analyses van populaties en adviezen aan rasverenigingen dragen hieraan bij.

Ter verdere ondersteuning ligt in de planning verdergaande ondersteunende software te ontwikkelen, de zogeheten 'normenmatrix'. Op dit moment zal vooruitlopend hierop per ras op de website van de Raad van Beheer transparant aangegeven worden welke screeningsonderzoeken gedaan moeten worden om de gezondheid van het betreffende ras zo goed mogelijk te borgen. Daarmee is voor de koper van een hond transparant waar hij bij interesse voor een bepaald ras op moet letten en specifiek bij de fokker vragen kan stellen. De Raad van Beheer verwacht dit in het eerste kwartaal van 2017 gereed te hebben. Wel vinden betrokkenen dat in 2017 aandacht besteed moet worden aan het onderdeel sociaal en zodanig dat dit toetsbaar en meetbaar gemaakt wordt. Excessen die plaatsvinden zoals met bijtincidenten/vechthonden moeten hierin meegenomen worden. Een rasvereniging die hier actief mee omgaat zal als best practice gaan dienen, zodat anderen hiervan kunnen leren. Een voorbeeld is de werkwijze van de American Stafford vereniging met een verplichte test op sociaal gedrag, het zoeken van media aandacht en reageren op berichtgeving in de media waarbij steeds weer gewezen wordt op het belang van socialisatie en aandacht voor de match tussen de pup en de koper.

**Ambitie 13:** "In 2018 is het kennisniveau van fokkers, beleidsmakers, eigenaars, kopers en andere belanghebbenden op het gebied van fokkerij zo hoog, dat verantwoorde en betere keuzes gemaakt kunnen worden. Hiertoe zijn er opleidingen en voorlichtingstools ontwikkeld. Denk aan het faciliteren van opleidingen op maat voor kennelhouders in overleg met de sector, een grootschalige voorlichtingscampagne voor hondenbezitters c.q. kennelhouders, en het trainen van mensen op het gebied van gezondheid, gedrag en welzijn van honden. Zo weten kopers van een hond waar ze op moeten letten en dat gezondheid, welzijn en sociaal gedrag van teef en puppies de doorslaggevende aspecten zijn bij het vinden van een goede fokker."

**Status:** aan deze ambitie wordt blijvend door betrokkenen veel aandacht besteed. De in de ambitie genoemde 'andere belanghebbenden' zijn beroepsmatig betrokkenen. De website met de Rashondengids is recentelijk verder uitgebreid voor een aantal Nederlandse rassen. In de rashondengids wordt toegelicht welke problemen mogelijk spelen binnen een ras en waar een nieuwe eigenaar dus navraag over moet doen bij de fokker. Hiermee heeft de kandidaat-hondenbezitter op een laagdrempelige en toegankelijke wijze toegang tot wetenschappelijk gefundeerde informatie over het desbetreffende ras, de gezondheid, het gedrag en de kans op erfelijke aandoeningen (LICG). Voorts is er de verbreding van het onderwijspakket van MBO en HBO met verantwoorde fokkerij. De cursus 'fokkerij van rashonden' van Wageningen Academy is in 2016 een maal gegeven en een tweede cursus staat gepland. De cursus is voor professionals in de gezelschapsdierenbranche die behoefte hebben aan een verdieping van hun kennis op het gebied van hondenfokkerij. Wat betreft het maken van keuzes is aanvullend op het LICG-materiaal door de Hondenbescherming een campagne "Fairpup" uitgevoerd. Voor deze campagne is onder andere een website en 'Gezonde Hond app' ontwikkeld, met hierop een checklist waar op te letten voor de koper van een pup. Voorts loopt bij de universiteit Groningen en opgezet vanuit de Hondenbescherming een promotieonderzoek, gericht op de emoties die bij de consument spelen bij de aankoop van een hond. De Stichting Zeldzame Huisdierrassen verzorgt jaarlijks met het Cursuscentrum Dierverzorging Barneveld een cursus over het fokken van rashonden en verzorgt gastlessen op mbo-scholen over dit onderwerp. In 2016 heeft de laatste cursus in deze vorm plaatsgevonden.

De Raad van Beheer heeft ook in 2016 de jaarlijkse Kennis Tour met educatieve sessies in het land voor fokkers, keurmeesters, dierenartsen en -assistenten en overige belangstellenden gehouden. Deze is door ruim 500 deelnemers bezocht. Aanvullend hierop is persoonlijke aandacht voor alle rasverenigingen belangrijk. In toenemende mate vragen juist ook rasverenigingen die geen grote problemen hebben om geholpen te worden om hun populatie gezond te houden. Dit betekent dat er vooral ook behoefte is om het eigen ras te laten doorlichten gericht op het juiste populatie-management en het behouden dan wel verbreden van de genetische variatie van het eigen ras. De extra aandacht hiervoor moet ertoe bijdragen dat de rasverenigingen die inmiddels werken met maximale ouderschapsverlieswaarden (AVK's) en inteelt coëfficiënten de betekenis ervan beter doorgronden en effectief ernaar handelen. Hiervoor zal hulp bij het beheren van de eigen populatie rasdieren worden opgezet. Op deze manier wordt ook inzichtelijk gemaakt wanneer outcrosses noodzakelijk zijn, wenselijk of -voorlopig- niet aan de orde is.

De Raad van Beheer is in 2016 de campagne "waarom een stamboomhond" gestart waarbij in een serie video's de centrale boodschap wordt uitgedragen dat je met een stamboomhond zeker weet dat het qua dierenwelzijn allemaal goed zit. In de periode februari - mei 2016 heeft de campagne 'Foute fokker' vanuit het LICG alleen al met de cartoons ruim 1,2 miljoen personen bereikt. Doel van de campagne is dat consumenten zich zorgvuldiger voorbereiden op de aanschaf van een pup en op zoek gaan naar een betrouwbare fokker.

De Raad van Beheer, LICG, KNMvD, Hondenbescherming en Dibevo hebben afspraken gemaakt om de diverse campagnes en communicatie op elkaar af te stemmen. Momenteel worden plannen gemaakt hoe de impact van de communicatie verder vergroot kan worden door op lastige onderwerpen zoals de illegale puppyhandel, samen te werken en de importantie van de boodschap extra duidelijk te maken door samen afzender van de communicatie boodschap te zijn. Hiermee wordt ook de variëteit van de informatiekanalen optimaal benut.

# Algemene indruk en bevindingen betrokkenen Fairfok

De betrokkenen van Fairfok constateren dat de ingezette beweging naar een hondenfokkerij die leidt tot een gezonde en sociale hond doorzet. Het is een transitieproces waarbij betrokkenen zich ervan bewust zijn dat er nog steeds excessen voorkomen die niet passen bij de gewenste toekomstige situatie. De realisatie van de Fairfok ambities is een complexe weg om te gaan. De georganiseerde kynologie besteedt blijvend uitgebreide aandacht aan bewustwording en stappen die fokkers kunnen zetten. Steeds meer rasverenigingen zoals de Engelse Bulldog laten zien constructief aan de slag te zijn en zo te werken aan een gezonde en sociale hond.

Ter ondersteuning van fokkers buiten de kynologie wordt nagedacht hoe de kennis en diensten die voor rashonden ontwikkeld zijn, ook beschikbaar gesteld kunnen worden voor niet-rashonden. Denk hierbij niet alleen aan fokkerijadviezen, maar ook het sociale aspecten zoals stimuleren en beschikbaar stellen van faciliteiten als hondenscholen, (puppy)trainingen of sporten met je hond. Daarmee vindt een verbreding plaats van alleen rashonden naar ook niet-rashonden en wordt gewerkt aan bewustwording bij fokkers én hondenbezitters.

Richting de consument is het van belang dat deze steeds beter het kaf van het koren kan scheiden: zo weet hij bij de aankoop van een hond de juiste vragen te stellen om zeker te zijn of een hond zorgvuldig gefokt en sociaal is. Dit is de basis om de vraag naar gezonde en sociale honden te verhogen, waardoor ook het aanbod gezonde en sociale honden, in plaats van honden met problemen, op termijn groter wordt. Zo kan de markt haar werk doen en zal de transitie naar gezonde en sociale hond versneld worden.

Het wegnemen van schadelijke raskenmerken en erfelijke aandoeningen, waardoor gezondheid- en welzijnsproblemen optreden, is een ander onderdeel van het transitieproces. De consument speelt hierin een belangrijke rol. Waar dit kon hebben betrokkenen zelf verantwoordelijkheid genomen. Er zijn met name zorgen ten aanzien van de malafide hondenhandel en de puppyvermeerderders die alleen financieel gewin als doel hebben. Hoewel het voor de betrokkenen heel lastig is hierin verantwoordelijkheid te nemen, is de visie van de betrokkenen dat juist hier samenwerken en met vereende krachten (boodschap ondertekend door meerdere afzenders van zowel branche partijen, NGO's als onafhankelijken) het doel bereikt kan worden. Als het gaat om het aanpakken van de malafide en/of illegale hondenhandel, dan wordt met de verschillende partijen in samenwerking met EZ, RVO en de NVWA gewerkt aan een effectieve strategie. In dit transitieproces spelen belangen die om een zorgvuldige aanpak vragen.

Samenvattend kan gesteld worden dat de infrastructuur staat, de afspraken volgens het Plan van Aanpak zijn voorbereid en dat nu invulling gegeven wordt aan de transitie om gezamenlijk te zorgen dat versnelling optreedt in de realisatie van de ambities. De illegale handel vormt hierbij de grootste bedreiging waar betrokkenen het minst vat op hebben.

# Wat gaat goed?

De belangrijkste basis is dat de ondertekenaars van Fairfok aangevuld met andere betrokkenen samen werken aan de gezonde en sociale hond. Op de bijeenkomst Fairfok eind november 2016 zijn afspraken gemaakt voor verdergaande samenwerking om ook lastige onderwerpen als illegale puppy handel te kunnen oppakken.

Voor alle ambities is de basisinfrastructuur gelegd om de fokkerij te verbeteren.

Meerdere rasverenigingen werken aan een gezonde en sociale hond waarbij steeds meer rasverenigingen nadenken hoe sneller stappen gezet kunnen worden naar een gezonde populatie zoals met outcross gericht op het vergroten van de genetische diversiteit. Om de variatie binnen het ras zoveel mogelijk te bewaren of zelfs te vergroten hebben meerdere rasverenigingen aanvullende afspraken gemaakt met de Raad van Beheer. Soms heeft de rasvereniging of de Raad van Beheer hierin een sturende rol, zodat optimaal gebruik gemaakt kan worden van de mogelijkheden en worden alternatieve variëteiten met beleid in gezet. Zo worden Markiesjes die niet helemaal zwart zijn, maar een borstvlak hebben, toegelaten voor de fokkerij en kan er binnen de Hollandse Herder bij de ruwhaar- en langhaarvariëteit gebruik worden gemaakt van de grotere populatie kortharen. Daarnaast is ook al eerder bekend gemaakt dat binnen de Nederlandse rassen de Wetterhoun, de Hollandse Smous en de Saarlooswolfhond onder begeleiding van de rasverenigingen kruisingen met honden van een ander ras plaatsvinden. Soms neemt Nederland een goed plan over van een buitenlandse kennelclub. Zo is op verzoek van de Ierse Kennelclub en de Nederlandse rasvereniging de mogelijkheid gecreëerd om de Ierse Setter rood te gebruiken voor het fokken met de Ierse Setter Rood-Wit.

Veel goede voorbeelden zijn terug te vinden in Raadar, de nieuwsbrief van de Raad van Beheer, waar in elk nummer steeds meer 'best practices' als voorbeelden voor ook andere rasverenigingen zichtbaar gemaakt worden. Een voorbeeld van een dergelijke best practice is de Engelse Bulldog. Er is internationale belangstelling voor het convenant dat de twee verenigingen van de Engelse Bulldog met de Raad van Beheer hebben afgesloten met als doel de algehele gezondheid van het ras te verbeteren waarbij de intrinsieke waarde en integriteit van het dier een belangrijke basis is. Het convenant is gericht op 1. functionele ademhaling en afkoeling na een inspanning, 2. oogtest, 3. DNA-test, 4. beperkingen op inteelt en 5. natuurlijke geboorte in plaats van keizersnede.

Op deze wijze is een basis gelegd voor de transitie naar een gezonde en sociale hond. Gewerkt is aan de cultuuromslag bij alle betrokkenen in het denken over fokken van een gezonde en sociale hond, ontwikkeling van nieuwe technologieën gericht op DNA en genetische variatie waarmee de teef met de juiste reu kan worden gekruist, regels (bv maximaal aantal dekkingen per reu) of het toepassen van een outcross.

De transparantie en openheid in gegevens is de sleutel om, gegeven het transitieproces, beweging te kunnen creëren. Hiertoe worden de uitslagen van door de Raad van Beheer geprotocolleerde onderzoeken op de website gepubliceerd zodat ze voor iedereen transparant en inzichtelijk zijn. In 2016 is de rashondengids verder uitgebreid waarvoor rassen op basis van kwalitatief onderzoek de mogelijke ziekte-incidenties op de website openbaar gemaakt zijn. De databank van het Expertisecentrum Genetica Gezelschapsdieren wordt momenteel gevuld met ziekte-incidenties van rashonden, look-alikes en kruisingen aangeleverd vanuit de dierenartspraktijken en huisdierverzekeraars.

# Wat vraagt aandacht?

## 1. Snelheid van het transitieproces

In 2016 is de basis gelegd voor de transitie naar een gezonde en sociale hond gericht op de cultuur om aan de problematiek te werken. Komende jaren is een vervolg in het transitieproces nodig. De ambities 1 "per 1 januari is de hondenfokkerij een diervriendelijke en verantwoorde sector" en 2 "het aantal zieke rashonden is van 40% in 2014 teruggebracht naar 25% in 2019" vraagt een aanvullende transitieaanpak naar de gewenste situatie 'gezond en sociaal'. Dit is een complexe vernieuwing die vraagt om een kanteling van enkele belangrijke partijen die verandering mogelijk kunnen en moeten maken. Het transitieproces zal zich richten op de aangrijpingspunten die een systeemdoorbraak bewerkstelligen. Dit betekent dat naast het ontwikkelde en nog geplande technisch instrumentarium benodigd voor een gezonde en sociale hond, ook de institutionele transitie aandacht krijgt.

Actie:

- ⇒ De Raad van Beheer gaat in overleg met de transitiedeskundigen van Wageningen UR om te komen tot een Plan van Aanpak dat bijdraagt aan een versnelling van het transitieproces.

## 2. Illegale puppyhandel

De illegale puppyhandel is het onderdeel binnen Fairfok waar vanwege het ontbreken van directe verantwoordelijkheden door de betrokkenen Fairfok het moeilijkst vat op te krijgen is. Betrokkenen hebben afgesproken dat bundeling van krachten in een 'gezamenlijke communicatie' onderdeel is waar ze wel verantwoordelijkheid kunnen nemen. De opgerichte satelliet communicatie als onderdeel van Fairfok vormt de basis voor samenwerking. Doelstelling is dat er een boodschap komt, met alle betrokkenen als afzender, die de koper helpt bij het herkennen van de legale, gezonde en sociale pup. Daarnaast is de Raad van Beheer vanwege zijn databank betrokken bij overleggen over I&R. Doel van I&R is om meer inzicht in en grip op de illegale handel te krijgen. Door in te zetten op een gesloten track & trace systeem, een goede registratie door de databanken en efficiënte data-uitwisseling tussen de aangewezen databanken en de centrale overheidsdatabank en een grotere analyse- en handhavingscapaciteit kan grote winst behaald worden in de aanpak van de illegale puppyhandel. De Raad van Beheer brengt dit punt dan ook consequent onder de aandacht in de overleggen met de overheid over I&R.

Actie:

- ⇒ De satelliet communicatie binnen Fairfok neemt het initiatief om te komen tot een gezamenlijke campagne met één boodschap van alle afzenders die helpt om de goede en sociale hond te onderscheiden van de illegale en/of risico hond.
- ⇒ De Raad van Beheer benoemt het belang van een gesloten track & trace systeem, goede registratie en voldoende analyse- en handhavingscapaciteit in de overleggen tussen de door de overheid aangewezen databanken en de overheid in het kader van I&R.

## 3. Business model voor het geven van wetenschappelijk gefundeerd en structurele adviezen aan rasverenigingen

Om structureel wetenschappelijk gefundeerde adviezen te kunnen geven aan rasverenigingen worden opties uitgewerkt voor een goed kostenmodel. Insteek is dat hiermee een structurele financiering ontstaat waarmee het voor rasverenigingen mogelijk wordt om laagdrempelig advies te vragen.

Actie:

- ⇒ De Raad van Beheer, Faculteit Diergeneeskunde en Wageningen universiteit nemen het initiatief om te komen tot opties voor een kostenmodel waarbij in overleg met EZ een keuze wordt gemaakt.

#### 4. Extra aandacht voor het onderdeel sociale hond

Fairfok heeft als doelstelling gezonde en sociale hond. De excessen met bijtincidenten en vechthonden benadrukken het belang hiervan. De al beschreven ambitie 12 "vanaf 2016 stimuleren RvB, overheid en Branche hondeneigenaren om een gedrags- en gehoorzaamheidscursus te volgen" geeft voor een deel invulling hieraan. Aanvullend achten betrokkenen Fairfok het controleerbaar, toetsbaar en meetbaar maken van het onderdeel sociaal belangrijk.

##### Actie:

- ⇒ De Raad van Beheer werkt in overleg met de hondenbescherming opties uit om 'sociaal' toetsbaar en meetbaar te maken.
- ⇒ De Raad van Beheer vraagt actief aandacht voor een best practice als het gaat om hoe om te gaan met potentieel gevaarlijke dieren en wil op deze wijze andere betrokkenen inspireren om zelf ook verantwoordelijkheid te nemen.
- ⇒ Het LICG start in mei met de vernieuwde campagne en vernieuwde website Minder Hondenbeten. Onder het hoofdstuk 'oorzaken agressie' zal ook erfelijkheid en fokkerij en het belang van een goede socialisatie bij de fokker benoemd worden.